

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен
„доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и
дидактика - Дидактика)

на тема:

„ПРЕДПОСТАВКИ ЗА ВЪЗНИКВАНЕ И
ПРОЦЕСУАЛНОСЪДЪРЖАТЕЛНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА
ДОМАШНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ“

Докторант: Биляна Илиева Гъркова

Рецензент: проф. дпн В. Делибалтова

Данни за автора

Пътят на Биляна Гъркова от 1987 година до днес е неразривно свързан с родната Алма Матер. Тук докторантката получава магистърски степени по педагогика и по психология и придобива професионална квалификация в две полета – психолог, учител по психология, етика и логика и специалист по педагогика, преподавател и възпитател. През 1995 година отново в СУ „Кл. Охридски“ започва и професионалното ѝ развитие. Гъркова последователно заема длъжностите асистент, старши и главен асистент. Преподава пет дисциплини в бакалавърски програми на ФП и едновременно с това използва възможностите, които СУ предоставя, за непрекъснато повишаване на квалификацията на педагогическите кадри. През 2009 тя се обучава в ИЧС, през 2012 – в Центъра за образователни услуги, а през 2013–2014 г. получава професионална квалификация: специалист по дизайн и провеждане на онлайн обучение. Сериозното базово образование и продължаващата квалификация на Биляна Гъркова ѝ позволяват не само да заяви интерес към проблематиката, която е свързана с дизайна и методите на изследване в образованието и социалната работа, но и да защити този интерес както чрез своите изследвания, така и чрез преподавателската си дейност.

Характеристика на дисертацията

От научна гледна точка би било справедливо и точно представеният дисертационен труд още в началото да бъде определен като първото у нас многопластово изследване на появата и отделни характеристики на реализацията на домашното образование в България. Работата без съмнение е естествен и достоен завършек на многогодишния интерес на Биляна Гъркова към този проблем (видно от публикациите) и доказателство за нейната чувствителност и професионално любопитство към неизследвани полета на образователната реалност. Със съзнанието за важността на казаното обаче, още тук бих искала да обърна внимание на друго, демонстрираното в цялата работа, усилие да се съхрани изследователският поглед при ясно открити изходни позиции и тези, които се аргументират с използването на адекватен научен инструментариум на различните равнища на изследването.

В този смисъл ценно е заявяването още в увода на възприетата тук изследователска гледна точка към проблема – „домашното обучение да се мисли за конституирано не като контрапункт на училищната институция, а като „училище“, претендиращо да притежава (или на което по дефиниция е много по-присъща) максимално проявена рефлексивност спрямо потребностите, възможностите и перспективите на децата“ (Дис. труд, с. 6). Извън и независимо възможните съдържателни дискусии уговарянето на тази изходна позиция позволява по-цялостното възприемане на изследователските търсения, като подпомага „удържането“ и събирането в едно на изобилието от данни и линии на представяне.

Последното съображение е важно поради сериозната многобройност и многопосочност на анализите, тръгнали от понятиятата „многоликост“, през известните изследвания и очертаването на ключови за създаване на дизайна на изследването параметри. Безспорни са доброто познаване на авторитетни позиции и ключови тези, опитът да се очертаят различните аспекти на проблема и особено ценният отказ от „черно-бели“ интерпретации на многопластовата и сложна реалност. С казаното не следва да се създава впечатление за текст, лишен от дискусийни тези или доказателства. За мен например използването на данните от международните изследвания като аргумент в каквато и да било посока без задълбочен анализ на причините за тези резултати винаги крие известни опасности. В същото време следва да се признае, че безспорно авторско право е да определи равнището, до което ще достигнат анализите му. Тук изследователската гледна точка е позволила очертаването

на достатъчно и важни параметри, позволяващи изграждането на концептуалната рамка на изследването и създаването на обоснован и интересен авторски инструментариум.

Вероятно на фона на действително интересната тема на представения труд би било малко изненадващо да се акцентира върху оригиналния дизайн на изследването, но в настоящото разбиране той заслужава специално внимание. При броя на практикуващите домашно образование, тяхното местоположение и безспорната уникалност на всяко решение направеното от Гъркова като идея, обоснованост и реализация има безспорни предимства. Избрано и обосновано е изследване с експлораторен характер, което предопределя и избора на смесен тип изследователска стратегия – количествено-качествената. Данните са събрани чрез използване на анкета, контент-анализ, рейтинг-скала, интервю, наблюдение, изучаване на документи. Предложена, разписана и реализирана е програма, която включва три стъпки с дейностите, свързани с планиране и реализация на изследването. Резултатите са описани, представени и анализирани с вещина и по посока на коректно формулираните изследователски въпроси. Важно е да се отбележи, че богатството на интерпретациите не е постигнато за сметка на подценяване на многофакторната обусловеност на данните. Всичко това е позволило на Гъркова да направи значими обобщения. Сред тях с потенциала си за бъдещи изследвания и анализи внимание заслужава изводът, че като основна причина за избора на домашно образование се очертава стремежът на родителите за осигуряване на адекватна за всяко дете среда за академични постижения и саморазвитие. Интересна е и тезата на авторката, че: „При обучението в домашна среда би била преодолима присъща на другите организационни форми противоречивост, без последното да означава, че то самото е лишено от специфична такава“ (Дис. труд, с. 189). Остава въпросът дали тази потенциална възможност е реализирана и какви са критериите за това.

Бележки, препоръки и въпроси

Б. Гъркова е замислила и осъществила изследване, което ѝ позволява да получи огромно количество изключително интересни резултати. Абсолютно коректно тя ги е интерпретирала задълбочено и много компетентно по посока на основните изследователски въпроси. В същото време извън направените изводи остават много ценни данни, които заслужават вниманието не само на българските изследователи. С последното изразявам надеждата, че в последващата работа на колегата тези данни ще получат достатъчно публичност и в издания не само на български език.

Интересните резултати провокират и много въпроси, един от които бих искала да задам.

В работата е посочено, че няма основание социално-демографските характеристики на семействата да се разглеждат като предпоставка за различията при подходите на проектиране, организиране и реализиране на обучението в домашна среда. Има ли данни, които позволяват да се очертаят предпоставки/фактори, обуславящи тези различия?

Автореферат. Авторефератът отговаря на изискванията и отразява пълно и точно дисертационния труд.

Приноси в труда. Достойнствата на представения труд позволяват да се приемат очертаните от автора приноси. Както е известно, Гъркова ги обособява на две нива – теоретично и приложно. Към теоретичното ниво отнася:

- анализа на теории, парадигми и постановки, представящи състоянието на съвременното домашно образование, като в резултат на това са очертани същността и спецификите му;
- очертаването на основни аспекти и възможности за конструиране и моделиране на обучението в домашна среда;
- създаването и апробирането на концептуална рамка за проучване на практиката у нас.

На приложно ниво са изведени:

- открояването на възможностите, ограниченията и предизвикателствата при осъществяването на домашното образование в България;
- очертаване на водещи за българския образователен контекст предпоставки, обуславящи избора за обучение на децата в домашна среда;
- отграничаване на типичните варианти за конструиране на обучението в домашна среда и подкрепяните от родителите стилове на преподаване при реализацията на практиката у нас.

В моето разбиране приносите могат да се обособят на три равнища – теоретично, концептуално и емпирично, което позволява да се акцентира върху безспорните достойнства на изследователския дизайн. Неговата оригиналност и обоснованост заслужават признание. Без съмнение дизайнът е конструиран на солидна теоретична основа както от гледна точка на познаване на изследвания проблем, така и от позицията

на съвременната теория на научните педагогически изследвания. Това не означава, че не е провокативен или дискуссионен, а че днес е ценен именно с тези негови характеристики по посока на търсенето на нови решения в това поле.

Публикации по темата. Авторката коректно е представила само тези 4 свои публикации, които отразяват защитавани в рецензирания дисертационен труд тези и осигуряват публичност на получените резултати. В същото време следва да се признае, че едно допълнително и по-цялостно представяне на публикационната дейност на Гъркова би позволило изграждането на по-цялостна представа за облика ѝ като изследовател и мястото на представения труд в научните ѝ търсения.

Заключение. Оригинално замисленото, коректно обосновано и компетентно реализираното изследване, което е представено в настоящия текст, ми дава основание да дам положителна оценка на рецензирания дисертационен труд и да предложа на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Биляна Гъркова в област на висше образование: 1. Педагогически науки, професионално направление: 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика – Дидактика).

10.09.2018 година

София

РЕЦЕНЗЕНТ:

/проф. д-р В. Делибалтова/